

la care oricum subscrie în viața de zi cu zi orice om întreg la cap –, recursul la judecățile morale în istoriografie nu depășește condiția de inadecvare epistemologică benignă.

În al treilea rând, remarcăm finalitatea propagandistică a renunțării la „obiectivism”. Dacă istoricul începe să condamne, înseamnă că imprimă opțiunile sale personale în abordarea trecutului, înseamnă că îl prezintă în conformitate cu valorile sau/și interesele sale actuale, presupuse ca singurele dezirabile social. Expresia elaborată a acestei viziuni a fost prezenteismul american din anii interbelici, care considera că publicului nu trebuia să i se spună tot adevărul, ci numai partea convenabilă politic. Ultima consecință logică ar fi așadar instrumentalizarea politico-ideologică a istoriografiei, posibilă, iată, nu numai în termeni totalitari dar și declarativ democratici. În discuția pe care o consemnăm, Cosmin Popa nu a negat ca ar împărtăși tratarea prezenteistă, chiar din contra. S-a situat în acest fel în grila de interpretare a unui „fundamentalism anticomunist” care nu este decât propagandă de factură comunistă cu semn contrar. Faptul că a invocat tocmai „obiectivismul” – termen întrebuințat și de politrucii din perioada comunistă –, constituie un simptom involuntar al acestei identități de substanță între cele două forme de partizanat istoriografic.

Cosmin Popa a publicat un singur volum de vreo nouă ani, așa încât nu atât din partea sa ne putem aștepta la producții pernicioase sub aspectul angajamentului etico-politic în istoriografie. Cum spuneam însă, profesiunea lui de credință (ne)științifică nu este singulară. Ea se integrează unui curent nu foarte consistent analitic dar destul de agresiv, reprezentat inclusiv de persoane în poziții de influență, curent care nu-i exclus să capete un anume „drept de cetate” în câmpul profesional. Nu le contestăm noilor „prezentești” dreptul să existe și să se exprime după cum și cât știu. Ceea ce urmărim prin astfel de note critice este plasarea concepției lor în cadrul teoretic corect, pentru ca propaganda să nu transgreseze insidios în istoriografie, revendicând ilegal statutul de știință.

Alexandru Mamina

În data de 17 februarie 2011, „Atelierul pentru studiul ideilor politice contemporane” din cadrul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” a găzduit conferința lui Vasile Ernu (scriitor), *Orientări politice în Rusia actuală: partide și grupuri de reflecție*. A fost o bună ocazie de a cunoaște anumite aspecte ale fenomenului politic rus (și sovietic) în specificitatea sa față de cel occidental, de la cineva care, prin istoria personală, este familiarizat cu problematica „de la sursă”.

Prezentarea a avut ceea ce am putea desemna drept caracteristicile oralității scriitoricești, care se desfășoară nu atât după o structură discursivă riguroasă, cât în funcție de sugestiile tematice care intervin pe parcursul expunerii, cu paranteze și schimbări de plan. Ca atare, expunerea nu a fost foarte omogenă – în sensul

sistematizării științifice –, dar asta nu înseamnă că nu a fost totuși coerentă. Parantezele respective nu au pierdut ideea originală, ba chiar mai mult, au avut o funcție euristică implicită în măsura în care au oferit sugestii de reflecție pentru aprofundarea chestiunilor.

Reținem acum două abordări ce ni s-au părut interesante și fecunde analitic. Prima privește organizarea și funcționarea elitelor în cadrul politic rus și sovietic, iar a doua – semnificația „literaturii”, a discursului în acest cadru.

În legătură cu elitele, conferențiarul a arătat că în Rusia acestea nu s-au precizat în primul rând prin statutul material și cultural privat, ca în Occident, ci în contextul relației funcționale cu puterea statală, care a fost așadar în general preponderentă față de „societatea civilă”. A mai arătat, de asemenea, că în componența elitelor se poate discerne statistic un raport fluctuant între „civili” (activiști de partid, oameni de afaceri) și „militari” (militari propriu-ziși, dar poate mai ales foști membri ai serviciilor de informații). Sunt situații de natură să explice sistemic fenomene particulare precum preponderența unui partid prezidențial corporatist – Rusia Unită –, sau contrareacția a ceea ce s-a numit „complexul militaro-industrial”, reprezentat *par excellence* de Vladimir Putin, împotriva oligarhilor din vremea lui Boris Eltsîn.

Incitante ni s-au părut îndeosebi considerațiile lui Vasile Ernu despre importanța „cuvintelor” în Rusia și Uniunea Sovietică. Din punctul său de vedere, dacă în Occident factorul cel mai eficient sunt banii, în Rusia sunt „cuvintele”, adică aserțiunile intelectuale (ideologice), care au influență și forță socială efectivă. Comunismul ar fi dispărut, astfel, pe fondul inflației de „cuvinte”, atunci când acestea și-au pierdut valoarea și oamenii nu au mai crezut în ele. De aici și vocația politică a intelectualilor, de la nihiliști și slavofili până la dizidenții anticomuniști, respectiv înverșunarea funciară a puterii de a-i îndepărta pe cei care o contestă. Evident, teza suportă amendări. Ea surprinde însă nu mai puțin importanța instituțională a „hegemoniei culturale” (concept gramscian foarte aplicabil aici), ca și o trăsătură mentală fundamentală a rușilor, înclinați către viziunile de tip ideal, conforme absolutului. Amintim ce remarca la un moment dat Nikolai Berdiaev, anume că atunci când se strâng la masă rușii încep inevitabil să vorbească despre Dumnezeu.

Prin informație și deschiderile interpretative, conferința lui Vasile Ernu a confirmat beneficiile multiperspectivității în cercetarea istorică și nu numai. Este concluzia de metodă ce se poate desprinde.

Alexandru Mamina

Locul și rolul lui Mihail S. Gorbaciov în evoluția relațiilor internaționale la sfârșitul secolului al XX-lea a constituit subiectul unei dezbateri organizate de către „Centrul de Studii Ruse și Sovietice”, din componența Institutului Național pentru